

95
LT

FACTS

Europos saugos ir sveikatos darbe agentūra

ISSN 1725-7042

Darbuotojų saugos ir sveikatos gerinimo ekonominio skatinimo ataskaitos santrauka. Europos Sąjungos apžvalga

Įvadas

Ekonominis skatinimas darbuotojų saugos ir sveikatos (DSS) srityje – tai procesai, kuriais organizacijoms atlyginama už saugos ir sveikos darbo aplinkos kūrimą ir puoselėjimą. Prie šių procesų galima priskirti, pavyzdžiui, organizacijos DSS rezultatų susiejimą su fiskalinėmis paskatomis, kaip antai mažesnėmis draudimo įmokomis arba mokesčių tarifais. Susidomėjimas tokiomis ekonominėmis paskatomis – kaip organizacijų motyvavimo investuoti į DSS priemonėmis – didėja, nes siekiant įtikinti organizacijas DSS svarba vien įstatymų reikalavimų vykdymo kontrolės dažnai nepakanka. Ekonominėmis paskatomis galima papildyti nustatytus reikalavimus, nes jomis organizacijos skatinamos finansiskai, ir taip didinamas teigiamas verslo požiūris į geros DSS svarbą visų valstybių narių įmonių vadovams suprantamu būdu.

Bendrijos sveikatos ir saugos strategijoje patvirtinama, kad ekonominės paskatos atlieka sąmoningumo didinimo ir atitikties teisės aktams svirtų vaidmenį. Strategijoje teigiama:

„Be informavimo, ypač vidutinių ir mažųjų įmonių, gali būti taikomos tiesioginės ir netiesioginės ekonominės prevencijos skatinimo priemonės. Tokiomis skatinimo priemonėmis galėtų būti įmanomas socialinių įmokų arba draudimo įmokų mažinimas, atsižvelgiant į padarytas investicijas ir siekiant gerinti darbo aplinką ir (arba) į nelaimingų atsitikimų sumažėjimą, ekonominė pagalba kuriant darbuotojų sveikatos ir saugos valdymo sistemas, su darbuotojų sveikata ir sauga susijusių reikalavimų, taikytinų vykdant viešojo pirkimo sutartis, įtraukimas į šių sutarčių sudarymo procedūras.“ (2007–2012 m. Bendrijos darbuotojų sveikatos ir saugos strategija, Europos Komisija, Briuselis, 2007 01 21, COM (2007) 62 galutinis.)

Šioje ataskaitoje pateikiama literatūros apie ekonomines paskatas apžvalga, politinė ekonominių paskatų taikymo apžvalga ir keli atvejų tyrimai, kuriuose pateikiama išsami informacija apie sėkmingą tokių paskatų taikymą įvairiose Europos šalyse ir labai skirtinguose ekonomikos sektoriuose.

Literatūros apie ekonominį skatinimą apžvalga

Apskritai literatūros apžvalga tvirtai įrodo, kad darbuotojų sveikatos ir saugos gerinimo ekonominis skatinimas, kurį teikia už bendrovės ribų esantys šaltiniai, yra naudingas. Šią išvadą šiek tiek koreguoja metodologiniai įvairių skatinimo sistemų veiksmingumo vertinimo sunkumai, todėl nuspręsta, kad reikėtų atlikti daugiau mokslinių tyrimų, kad būtų galima išsamiau paaiškinti dviprasmiškus mokslinių tyrimų literatūroje pateikiamus rezultatus.

Kvalifikuoto mėsininko užpildytas ekonominių paskatų klausimynas (nuotrauka išspausdinta su FBG sutikimu, Vokietija, Privalomasis mėsos pramonės draudimas nuo nelaimingų atsitikimų)

Dėl ekonominio skatinimo įgyvendinimo nustatyta, kad konkrečios atgrasančios priemonės daro didesnį poveikį laikinam nedarbingumo lygiui, negu bendros atgrasančios priemonės. Tačiau specialių vyriausybės taikomų (išorės) skatinimų veiksmingumas ne visada buvo aiškus. Atlikus literatūros apžvalgą nustatyta, kad: 1) mokesčių mažinimu galima veiksmingai padėti įmonei daugiau investuoti į DSS. Akivaizdu, kad tokia paskata gali būti veiksminga tik skatinant įmones, kurios moka pelno mokestį. 2) Ekonominio skatinimo susiejimas su audito ir (arba) intervencinėmis programomis yra kitas perspektyvus būdas gerinti DSS. 3) DSS galima gerinti ir suderinant lėšas – vyriausybėms teikiant dotacijas, atitinkančias pinigų sumą, kurią įmonė išleidžia užtikrinti darbo vietos saugai. Dėl šio tipo ekonominio skatinimo abi pusės – tiek pati įmonė, tiek vyriausybė – patiria dideles administravimo išlaidas.

Su draudimu susijusios ekonominės paskatos buvo veiksmingas organizacijų motyvavimo investuoti į DSS būdas. Atsižvelgiant į duomenis, galima daryti išvadą, kad ekonominis skatinimas keičia darbuotojų elgseną arba turi įtakos incidentų skaičiui organizacijose. Atlikta nemažai mokslinių tyrimų, susijusių su patirtimi reitinguojant darbuotojų draudimą nuo nelaimingų atsitikimų, kuris paprastai atliekamas taikant draudimo įmokų progresyviąją nuolaidų (pranc. *bonus-malus*) sistemą, atsižvelgiant į bendrovės nelaimingų atsitikimų rodiklius. Literatūros apžvalgoje pateikiama kelių mokslinių darbų, analizuojančių reitingavimo patirties veiksmingumą, ir nustatytas nuosaikus įrodymas, kad tai sumažina draudimo išmokų skaičių.

Ekonominio skatinimo politikos apžvalga

Pagal socialinio draudimo sistemų ir kompensavimo darbuotojams mechanizmo pagrindinius kriterijus Europos šalys labai smarkiai skiriasi viena nuo kitos. Dauguma šalių socialinės apsaugos

sistemą kūrė pagal Bismarko tradiciją, o draudimo nuo nelaimingų atsitikimų institucijų veikla grindžiama valstybės valdomu monopolium. Didelė šalių grupė turi konkurencingas Beveridžo sistema pagrįstas rinkas, o dvi mažesnės šalių grupės – mišrių formų rinkas. Taigi, draudimo nuo nelaimingų atsitikimų ir socialinio draudimo sistemų įvairovė pagrindinių kriterijų požiūriu yra palyginti nedidelė, nors atlikus išsamesnį palyginimą tikriausiai būtų rasta daugiau skirtumų.

Šie šalių ir ekonominio skatinimo sistemų skirtumai, savaime suprantama, turi įtakos galimybei perkelti DSS gerinimo paskatų modelius. Taikyti subsidijų sistemas, mokesčių lengvatas ir nefinansines paskatas teoriškai galima visose ES šalyse. Patirties vertinimo metodų galima rasti ir konkurencinėse, ir monopolinėse rinkose. Tačiau į ateitį orientuotų prevencinių priemonių, kaip antai mokymo arba investicijų į DSS, finansavimas skiriasi. Tai neturėtų sukelti problemų monopolistinėje rinkoje, nes draudimo bendrovė gali būti tikra, kad teigiamas investicijų poveikis išmokų skaičiui jai bus naudingas. Tačiau konkurencinėje rinkoje draudimo bendrovei iškyla rizika, kad įmonės neįsėjęs pakeis draudiką, todėl investicijos į prevenciją būtų naudingos jos konkurentams, o ne pradiniam draudikui. Šią konkurencinių rinkų problemą būtų galima išspręsti per kelerius metus, įvedant ilgalaikes sutartis arba sukūrus bendrą prevencijos fondą, kurį vienodai finansuotų visi draudikai.

Ekonominis skatinimas palyginti aktyviai siūlomas beveik visose didesnėse ES valstybėse narėse. Vokietija, Prancūzija, Italija ir Lenkija siūlo įvairias paskatas per viešojo draudimo sistemą, ir dažnai tai yra ne tik draudimo įmokų pakeitimai, bet ir specialių investicijų į DSS subsidijų programos. Ispanijoje su draudimu susijusios paskatos numatytos nacionalinėje DSS strategijoje, o šalies ir regionų lygmeniu siūloma labai įvairių DSS subsidijų programų. Iš mažesniųjų valstybių narių aktyviausiai šioje srityje veikia Belgija, Suomija ir Nyderlandai, kurių patirtis rodo, kad ekonomines paskatas galima teikti ir privačiose draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sistemose.

Taigi apžvalga rodo, kad ekonominis skatinimas gali būti siūlomas visose valstybėse narėse, nepaisant jų socialinės apsaugos sistemų tradicijų ir neatsižvelgiant į tai, ar draudimo nuo nelaimingų atsitikimų sistema yra privati arba vieša.

Atvejų tyrimai

Keli atlikti atvejų tyrimai rodo, kad ekonominis skatinimas, siekiant gerinti DSS, gali būti veiksmingas labai įvairiomis aplinkybėmis. Visos pristatomos skatinimo sistemos yra veiksmingai valdomos ir visos iš jų jau buvo bent kartą vertinamos pagal tam tikrus kriterijus. Atlikus šešis atvejų tyrimus, pavyko nustatyti kiekybinius rodiklius, įrodančius teigiamą poveikį darbo sąlygoms programose dalyvaujančiose įmonėse:

- Nuo 2001 m., kai pradėta taikyti skatinimo sistema, joje dalyvaujančiose Vokietijos mėsos prekybos sektoriaus įmonėse įvykstančių nelaimingų atsitikimų skaičius sumažėjo 25 %.
- Suomijos žemės ūkio sektoriuje nelaimingų atsitikimų skaičius sumažėjo daugiau kaip 10 %.
- Iš Lenkijos įmonių, kurios pradėjo taikyti finansuojamą DSS valdymo sistemą, 70 % įmonių sumažėjo nelaimingų atsitikimų skaičius ir draudimo išmokos, o 50 % įmonių pranešė apie mažesnę pavojingomis sąlygomis dirbančių darbuotojų skaičių.
- Italijos darbuotojų draudimo nuo nelaimingų atsitikimų institucija subsidijuoja banko kreditus, siekdama skatinti MVĮ investicijas į DSS; šioje sistemoje dalyvaujančiose bendrovėse įvyko 13–25 % mažiau nelaimingų atsitikimų, nei kitose panašiose įmonėse.
- Vokietijos sveikatos draudimo skatinimo sistemoje gerokai sumažėjo nedarbingumo išmokų ligos atveju ir nebuvimo darbe skaičius, kai įmonės pradėjo taikyti modernią sveikatos valdymo sistemą.
- Nyderlanduose įgyvendinus investicijų į naujas DSS palankias mašinas ir įrangą subsidijų programą, darbo sąlygos pagerėjo 76 % įmonių (40 % darbdavių teigė, kad naujoji įranga yra labai naudinga, o 36 % – kad ji pakankamai naudinga).

Ekonominio skatinimo sėkmę lemiantys veiksniai

Apibendrinus tris šios ataskaitos dalis, būtų galima įvardyti šiuos sėkmę lemiančius veiksnius:

1. Skatinimo sistema turi būti atlyginama ne tik už buvusius gero DSS valdymo rezultatus, t. y. ankstesnius nelaimingų atsitikimų rodiklius, bet ir už specialias prevencines priemones, kurių imtasi siekiant mažinti nelaimingų atsitikimų ir sveikatos sutrikimų skaičių ateityje.
2. Galimybė pasinaudoti skatinimo sistema turėtų būti suteikiama visų dydžių įmonėms, o ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas specialiesiems MVĮ poreikiams.
3. Paskata turi būti pakankamai didelė, kad ja būtų galima motyvuoti darbdavius dalyvauti skatinimo sistemoje.
4. Tarp įmonės pageidaujamos prevencinės veiklos ir atlyginimo turėtų būti aiškus ir greitai pajuntamas ryšys.
5. Skatinimo sistemoje turi būti nustatyti aiškūs atlyginimo kriterijai ir ji turi būti suplanuota taip, jog būtų kuo paprasčiau ja naudotis, kad sistemoje dalyvaujančioms įmonėms ir paskatas siūlančioms organizacijoms tektų kuo mažesnę administracinę našta.
6. Jei skatinimo reikia dideliame įmonių skaičiui, veiksmingiausios yra draudimu arba mokesčiais grindžiamos paskatos, kurių kriterijai yra aiškiai nustatyti (uždara sistema).
7. Siekiant skatinti novatoriškus sprendimus tam tikrose srityse, veiksmingiausios yra subsidijų sistemos (atvira sistema).

Daugiau informacijos

<http://osha.europa.eu/en/topics/business>

Europos saugos ir sveikatos darbe agentūra

Gran Vía, 33, 48009 Bilbao, ESPAÑA

Tel. +34 944794360, faks. +34 944794383

El. paštas : information@osha.europa.eu

© Europos saugos ir sveikatos darbe agentūra. Leidžiama dauginti, nurodžius šaltinį. Printed in Belgium, 2010

